

вання "сфер впливу" практично були відсутні, що стало причиною хронічного загострення відносин між вказаними місцевими інституціями та паралічу "вертикальної" владної організації взагалі. Започаткована практика керівництвом УНР з окреслених питань далася взнаки і в період функціонування Української держави часів гетьманату.

Щоправда, в Конституції УНР від 29 квітня 1918 р. були зроблені спроби унормувати відносини між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Так, за статтею 26 Конституції виконавчим структурам місцевого самоврядування належала "єдина безпосередня місцева влада", компетенція якої б мала бути встановлена окремим законом. До компетенції органів виконавчої влади за Конституцією входили тільки ті питання, які не були в предметно-владних функціях органів місцевого самоврядування та функції з питань контролю та координації діяльності виконавчих структур органів місцевого самоврядування. Спори між двома місцевими владними інституціями мали б вирішувати судові органи. Проте, не дивлячись на закріплені конституцією положення, вони в силу відомих причин залишились на папері і не набули подальшої розробки в період Директорії.

Враховуючи зазначені деструктивні моменти в практиці діяльності місцевих органів виконавчої влади, слід раціонально підходити до вирішення цих проблем в сучасній практиці владної організації. Насамперед на законодавчому рівні слід розмежувати владні повноваження між місцевими органами виконавчої влади (ст. 118, 119 Конституції) та органами місцевого самоврядування; посилити застосування практики делегування з боку державних органів органам місцевого самоврядування владних повноважень, а не навпаки. Впровадження таких чинників в практику давав змогу оптимально підійти до вирішення проблем централізації або децентралізації виконавчої влади, наближення виконання рішень її органів до кожного громадянина.

*В.З. УХАЧ,
аспірант*

З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ТРАДИЦІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (ОУН)

Прийняття Верховною Радою України Конституції 1996 р. вкотре підтвердило прагнення українського народу стати повноправним господарем на власній землі, зайняти гідне місце у світовому співтоваристві.

Водночас, прийняття Конституції є ще одним етапом у багатомілітній історії українського державотворення. Спроба аналітичної оцінки попередніх етапів державного будівництва дасть змогу глибше зрозуміти дані проблеми, врахувати історичний досвід, сприяти напрацюванню нових підходів.

Організація Українських Націоналістів з початку своєї діяльності приділяла даній проблемі особливу увагу, виходячи з думки, що кожне ідеологічно-світоглядне суспільство, а тим більше політичний рух, яким є український націоналізм, мусить мати ясно окреслену систему державного будівництва.

Розчарування в демократичних традиціях старшого покоління, яке не спромоглося об'єднатися в ім'я загально-національного ідеалу, не змогло своєчасно виробити окремішньої самостійно-державницької лінії, негачія власного національно-суверенного ідеалу, крайній раціоналізм, що гальмував емоційний прояв провідників і мас, звичка задовільнятися мінімумом, тощо, були основними з погляду професійних ідеологів ОУН причинами поразки національно-визвольних змагань 20-х років ХХ ст. Незадоволення західними демократіями, що санкціонували поділ України між окупантами; еволюція польської держави від парламентарної демократії до "санаційної" диктатури; зростання тоталітаризму в Європі; антиукраїнський терор у СРСР і репресивна політика Польщі, були визначальними факторами зародження українського націоналістичного руху, суттєво вплинувши на розробку ним теоретичних питань майбутнього державного устрою Української держави.

Український націоналізм як духовний і політичний рух, що зродився з самої природи Української нації, з її стремління і боротьби за вільне і творче життя від самого початку чітко сформулював свої основні ідеї:

- ідея нації;
- визвольна ідея (Самостійна Соборна Українська Держава як кінцева мета ОУН);
- концепція опори на власні сили;
- соборницька ідея;
- надкласовість;
- тотальність, всеохоплення (всебічне охоплення націоналізмом суспільних проблем, масштабна праця у культурно-освітніх, молодіжних, спортивних товариствах);
- авторитарні засади (насамперед з метою чіткого виконання поставлених завдань перехідного періоду);
- революційність (як в духовній, так і в політичній сферах суспільного життя);

— провідницький принцип.

Ми свідомо зробили даний екскурс щодо ідеологічних і програмних засад ОУН, оскільки це мало безпосередній вплив на розробку і формування ідеологами ОУН основних засад майбутньої державної системи.

У "Постановах Великого Збору", як ще було названо Перший Конгрес ОУН, які опубліковані в "Розбудові Нації" в номерах за березень-травень 1929 р., державний устрій УССД визначали наступні засади. Форма майбутньої української держави має змінюватися за етапами її створення: періоду національного визволення, державного закріплення і розвитку. З огляду на тягар і масштаби окупації на час визвольної боротьби, ефективною буде форма національної диктатури, яка зможе забезпечити внутрішню силу української нації і згуртувати її для боротьби з зовнішнім ворогом. Після відновлення Української держави, в перехідний період, голова держави має підготувати утворення законодавчих органів на засадах представництва від усіх організованих суспільних верств, з урахуванням відмінностей окремих земель, що увійдуть до складу Української держави. Обраний цим представницьким органом голова держави призначає виконавчу владу, відповідальну перед ним і законодавцями. Адміністративний устрій Української держави мав ґрунтуватися на місцевому самоврядуванні, кожен край мав мати свій представницький орган і свою виконавчу владу.

Аналіз вищенаведених положень дає змогу зробити висновок про еволюційність форм державного устрою майбутньої Української держави.

Обмежуючи себе лише до розбудовчих питань в структурі державної системи, а саме вибору провідників та побудови влади в державі, зробимо спробу проаналізувати дві українські націоналістичні системи: "Націократію" М. Сціборського та "Національний Солідаризм" П.К. Боярського.

Націю М. Сціборський трактує як побудовану на суспільно-волонтаристичному світогляді, а головними її двигунами є дух і воля до творчості і боротьби. Завданням держави є забезпечення всебічного розвитку нації та її активної ролі на світовій арені. У взаємозв'язку з нацією вони виступають як одноціла й найвища в її ідейній і реальній вартості мета. Під "Націократією" розуміється "влада нації в державі, що спирається на зорганізованій і солідарній співпраці всіх соціально-корисних верств, об'єднаних — відповідно до їх суспільних функцій — в представницьких органах державного керівництва".

Порушуючи соціальну структуру держави, націократія забезпечує право окремих соціальних груп на монопольне панування й на експлуатацію суспільства, вбачаючи розв'язання соціальних проблем шляхом національної солідарності.

Формою суспільної організації соціальних груп, що їх висуває Націократія є державний синдикалізм, який об'єднує людей, зайнятих виробництвом у певній господарській галузі, для охорони професійних інтересів. Їхнє завдання — стати школою національно-політичного, громадського й професійного виховання мас. Ось які групи синдикатів, які одночасно мали стати вирішальним і керівним чинником соціально-економічного життя держави, передбачає Націократія: 1) продукуюча інтелігенція; 2) робітництво всіх видів промисловості й транспорту, різних виробничих категорій; 3) селянство і сільськогосподарське робітництво; 4) ремісництво; 5) власники промислових і торговельних приватних підприємств тощо. Структурна побудова державного синдикалізму мала своє завершення у Всеукраїнській Господарській Раді, яка будучи державною установою, виконувала функції дорадчого органу при законодавчій і виконавчій владі. Щодо державного ладу М. Сціборський проектує дві фази: в час збройної Національної революції — режим національної диктатури та пізніше — постійний державний лад.

Націократія є республіканська, але її конструкційна структура суттєво відрізняється від класичних зразків, оскільки відкидає партійно-парламентську організацію демократії, місце партій у державних органах займають синдикальні організації.

Загальнодержавною законодавчою установою має бути Державна Рада, послы до якої обираються прямим, загальним, рівним і таємним голосуванням. На чолі нації і держави стоятиме Голова держави (Вождь нації), який водночас є Головою Державного уряду. Голова держави представляє країну на міжнародній арені, має право законодавчої ініціативи, згідно з конституційними нормами накладати вето на ухвали Державної Ради. Він призначатиме державних секретарів — міністрів, як із складу Державної Ради, так і з-поза неї, які є водночас йому підзвітними.

До функцій Державної Ради належить право ставити міністрів перед Найвищим Державним Судом, що обирається Національними Зборами одночасно з Головою держави і складається з Державної Ради й представників Красних Рад. Найвищому Судові належить контроль за непорушністю норм Конституції.

Власне на цих засадах і побудований Нарис (Проект) Основних Законів (Конституція) Української держави, написаний

М.Сціборським у 1941 р. і до останнього часу невідомий широкому загалу громадськості.

П.К. Боярський розглядає "Національний Солідаризм" як ідею, що випливає з універсально-ідеалістичного світогляду і як систему. Завданням "Національного Солідаризму" як системи є: посилити державу, з одночасним посиленням одиниці-складової першої.

Зв'язок всіх станів в одну органічну цілісність, здатну до життя і дії, і є суттю національного солідаризму. Посередницьку функцію між державою і одиницею виконує фахово-станова організація, яка має потрійне завдання: 1) інтерпретатор постави держави супроти станів; 2) речник і інтерпретатор вимог станів супроти держави; 3) планування дії станів та їх контролювання. На чолі Трудової народовладної держави (як її називає Боярський) стоїть Голова держави, обраний Національним Зібранням, що складається із законодавчих палат. Уряд підзвітний Голові держави і законодавчій палаті.

Проаналізувавши дані структурні елементи державної системи на основі двох проєктів українських націоналістичних систем державного устрою, доходимо висновку, що "Націократія" є системою інтегрального націоналізму, "Національний Солідаризм" є компромісною системою, яка поєднує в собі як авторитарні, так і ліберально-демократичні елементи.

Виділимо загальні риси в теоретичній розробці націоналістичних державних систем 30-40 років ХХ століття:

1) в основі націоналістичних систем лежить авторитарна концепція;

2) монархізм;

3) різниця влад, їх функціональна співпраця і органічна залежність досить ясно визначають співпрацю влад, водночас протиставляючи їх абсолютному розмежуванню (парламентарна демократія) або ж цілковитому заміцненню (диктатура);

4) сильна виконавча влада;

5) національний солідаризм (співпраця всіх фахово-станових організацій);

6) національний суверенітет.

Історичний досвід підтвердив позицію ОУН щодо еволюції шляхів державного будівництва у зв'язку з новими реаліями життя. Черговим кроком на цьому шляху були Постанови III Надзвичайного Великого Збору ОУН (21-25 серпня 1943 р.) та Конференції ОУН на українських землях в червні 1950 р.

ІДЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Ще не так давно в нашій країні панувало відоме визначення поняття "держави": апарат політичної влади в класовому суспільстві, "апарат насилля одного класу над іншим" — виходячи з наявності певних класів. Тобто, при відсутності останніх держава не існувала.

Згодом дослідники дійшли висновку щодо допустимості держави у безкласовому суспільстві, що зайвий раз засвідчувало недостатність класового визначення держави. Нині все частіше застосовується визначення держави як механізму захисту інтересів її членів. Таке мало місце і в докласовому суспільстві. Одним з завдань держави був захист від зовнішніх нападників.

Особливо чітко цей бік діяльності проявлявся за часів Київської держави. Вже тоді довелося вести боротьбу зі Степом. По південній межі споруджувалися укріплення — городки та січі, — споряджались походи проти печенігів, хозар, половців. Багато зусиль відбирали внутрішні суперечки поміж князів. В цілому ж держава Русь створювала умови і для господарської діяльності: забудови міст, сіл, для збільшення приросту населення, приумноження духовних надбань русів — українців. Тоді була створена єдина давньоруська держава. По суті, це був конгломерат різних племен, навіть народів. Відбувався процес формування давньоруської народності.

За Козаччини держава вирішувала переважно завдання організації боротьби з польськими поневоловачами, а потім — з турецькими, татарськими, навіть московськими нападниками. Але помітною була і гуманістична спрямованість держави: встановлення культурних зв'язків та ін. За І. Мазепи освітня діяльність розгорнулася особливо широко: створювалися школи, планувалося відкриття університету в Батурині. Після остаточного поневолення України Росією українська державність зникла, а основною метою Російської держави стало закріпачення селян та викорінення будь-яких волелюбних настроїв.

Щодо періоду демократичних змагань Української Народної Республіки, то напрошується висновок, що керівники Центральної Ради були надто захоплені ідеєю федерації з Росією. Українська держава мала більш чітку державотворчу спрямованість, а націоналістичні устремління виступали підлеглими, другорядними. І все